

Vooraf

Het klinkt als het begin van een Suske & Wiske-album. Je koopt op een rommelmarkt een oud boek, je begint er thuis in te lezen, er valt een schattenkaart uit en op pagina vijf schiet Barabas je de tijd in. Het is, op wat details na, waargebeurd.

Wij hadden op de rommelmarkt 75 euro betaald voor de *Guide du pneu Michelin Belgique — Luxembourg — Hollande 1938-1939*. Destijds kostte hij 30 Belgische frank. 75 euro is niet niks, maar wij zijn allebei dol op oude boeken. Non-fictie. Je kunt er, beter nog dan in een roman, in verdwalen. Je leert er, méér dan uit eender welke academische studie, enorm veel van bij over het leven van toen. En dus ook over dat van nu.

Uit onze *Guide du pneu* viel er, thuisgekomen, een dozijn briefjes. Nauwelijks leesbare aantekeningen in een vooroorlogs handschrift, een handvol piepkleine annonces, uit dagbladen geknipt.

Een familiepension op de oever van de Ourthe, in Houffalize. 'Situation de tout repos. Verzorgde keuken. 326, Avenue de la Gare.' Geen telefoonnummer. Geen naam.

Je kunt het je in tijden van Booking.com amper nog voorstellen, maar zo werd er toen op vakantie gegaan: je stapte in de auto of in de trein en ging in de Avenue de la Gare kijken of het naar je zin was, of er plaats was.

Een ander knipseltje: 'Plaza Hotel. Le Zoute s./Mer. Op de dijk. Aan de baden. Alle modern comfort. Telefoon 168, vragen naar Richard Bolle.'

Ja, toen stond er geen maat meer op onze fantasie. De zomer van 1939, Frans en Germaine uit Deurne, aan een krakende telefoon vragend naar Richard Bolle. Of op de oevers van de Ourthe op zoek naar het familiepension met de verzorgde keuken.

Wij waren vertrokken.

Zou het geen fantastisch, krankzinnig idee zijn om met die oude *Guide du pneu* in de hand op pad te gaan? Tachtig jaar later. De wereld die wellicht onherkenbaar veranderd is. De tijd en zijn ongenadige sloopwerk — zou íéts nog vindbaar zijn, een gelijkenis vertonen, hetzelfde zijn gebleven? Zou er nog iemand leven?

De site van de heemkundige kring van de Zwinstreek leert dat het Plaza Hotel aan het Marie-Joséplein aan de Zeedijk in Le Zoute allang verdwenen is. Samen met honderden andere prachtig genaamde etablissementen — hotel Beau Séjour, hotel Belvédère, hotel Lion d'Or, hotel Zeelust. Samen met Richard Bolle ook. Enkel in een oud Nederlands golftijdschrift vinden we nog een verwijzing naar hem, in een advertentie voor het Plaza Hotel. Alle modern comfort. Vlak bij de nieuwe golfcourse.

De rest is uitgewist.

Wij waren vertrokken.

In dit boek nemen wij jou, met onze *Guide du pneu Michelin* in de hand, mee naar Bastogne, Blankenberge, Brugge, Brussel, Gent en Antwerpen, en maken we een rit door de Walen, van La Roche over Rochefort naar Han-sur-Lesse, om te eindigen in Sankt Vith.

Het zijn je zaken niet, als lezer, maar wij hebben ons scheel geresearcht voor deze rit. Straatnamen zijn veranderd, families zijn verdwenen, wijken zijn hernoemd of herbouwd, restaurants zijn failliet gegaan, huisnummers zijn gewijzigd, sloophamers hebben hun werk gedaan, vaak gehanteerd door gemeentebesturen en andere overheden die dachten dat de vooruitgang samenviel met de afbraak van al wat oud was en in de weg stond.

En vooral: er is, vlak na die zomer, een oorlog uitgebroken. Op 1 september 1939 viel Hitler Polen binnen.

Maar dat wisten de mensen toen nog niet, en dat maakt die zomer zo speciaal. Er hing gedonder in de lucht, in de dagbladen werd volop gedebatteerd over de oorlogsdreiging, maar dan sloten Von Ribbentrop en Molotov een niet-aanvalspect en gingen de ongerustheid en de angst weer even liggen.

‘Wat zal Hitler in september doen?’ kopt de krant op half-oogst. ‘Het lijkt er soms werkelijk op, alsof er binnenkort een oorlog zou komen,’ staat er. ‘En toch opperen velen onbevanging dat het dit jaar niet tot een treffen zal komen. Zoals in al de menselijke avonturen is het

Pour préparer un voyage :

Carte des grandes routes	p. 40
Carte des itinéraires	p. 40
Les centres de séjour	p. 35
Les grandes curiosités	p. 36
Programmes de voyage	p. 38
États pour visas	p. 236
Formalités et douanes	p. 293

Sur la route :

Plans de villes, hôtels, restaurants, garages, contacts, etc., consultés le jour alphabétique pour la Belgique et le Grand-Duché de Luxembourg pour la Hollande (pages vertes)	p. 77
Itinéraires	p. 44
Cartes et Guides Michelin	p. 73

Quel pneu Michelin vous faut-il ? . . . pages au milieu du guide.

Tableau des vitesses	p. 32
D'où vient cette auto ?	p. 290

Un très gros progrès dans la tenue de route :
le pneu
MICHELIN
"Pilot"

1938-1939

GUIDE
du pneu

Michelin

30 fr.
belges

Belgique
Luxembourg-Hollande

Comment se servir du guide	p. 9
Hoe zich van den Gids bedienen	p. 20
How to use this guide	p. 26
Signes conventionnels	p. 18
Overeenkomstige teekens	p. 23
Conventional signs	p. 29
Les grandes routes	p. 2
Les tables	p. 8

Voir la suite au dos du guide.

Blankenberge

Vandaag geurt de dijk er naar Frituur Jet Set, maar in 1939 was Blankenberge een trekpleister voor de bourgeoisie, de adel en de gekroonde hoofden van Europa. Het was (in het begin van de eeuw) de praalstad van de belle époque. De zomer van '39 was een eindpunt: in september zouden op het continent de kanonnen gaan bulderen, en het fabuleuze *Blankenberghe* — toen vaak nog mét h — zou nooit meer hetzelfde zijn.

Franz Ferdinand had op 7 juli 1914 voor hem en zijn familie een verblijf geboekt in Grand Hôtel des Bains et des Familles, op de dijk in Blankenberge. Dat was niet ongewoon: de aartshertog van Oostenrijk kwam geregeld verpozen in de mondaine Belgische badstad. Het genoemde hotel had aan hem een vaste klant, net als aan Marie Valerie van Oostenrijk, de jongste dochter van Franz Joseph I en keizerin Sisi. Blankenberge baadde in weelde, in wereldsheid. Het was een stad van kapitale hotels, fameuze restaurants en prachtige badhuizen. De rokken ruisten, de zilveren wandelstokken tokten op de plavuizen.

Een dikke week voor afreizen, op 28 juni 1914, werd Franz Ferdinand in Sarajevo doodgeschoten door iemand van De Zwarte Hand. De moord leidde tot de Eerste Wereldoorlog.

Dat is allemaal lang voor óns jaar, 1939, maar het is maar om te zeggen: er was van een Frituur Jet Set geen sprake in het *Blankenberghe* van voor de Tweede Wereldoorlog.

Foto Belle Epoque Centrum

Koning Leopold II
(links, met bolhoed)
voor het Grand
Hôtel des Bains
et des Familles.

In het Blankenberge van nu is er dan weer geen spoor meer van de hoogdagen van de belle époque.

Of toch: nog één. We staan ervoor, we kijken ernaar en we hebben er een kamer geboekt: vakantiecentrum Petit Rouge. Het is de enige hotelgevel op de dijk die niet uit beton, pvc en spiegelglas is opgetrokken. Mooi elegant zijn de okergele erkers, afgebiesd met bruin. Achter de grote ramen van het restaurant op de eerste verdieping zitten gasten te lunchen in hun witte peignoirs — nage-nietend van de wellness. Op het dak heeft een dwalende architect bizarre blauwe bogen gespannen, maar die zie je vanop de stoep niet.

Om ons heen is alles Blankenberge met de grote B: op het strand achter ons staat een kunstmatige, afgepaalde woud van Bamboo Beach, een van de vele beachclubs die het strand hier hebben ingepalmd. Op het rieten dak van de negerhut ligt een kunstmatige krokodil te zonnen. Ernaast is Baraq Beach; wat chiquer, met loungechairs en mannen van veertig met V-halzen van Ralph Lauren. 'I'm Every Woman' schalt er uit de speakers.

Rechts van ons vakantiecentrum is een grote bouwput

Ananassen achter de ramen. Om indruk te maken

Dat Blankenberge 150 jaar geleden sowieso die mondaine belle-époque-hoofdstad van Europa kon worden, had te maken met de aanleg van de spoorlijn Brugge-Blankenberge in 1863. Die maakte de stad bereikbaar voor de kleine maar kapitaalkrachtige groep mensen die op dat moment door Europa reisden: leden van de bourgeoisie en de adel. Blankenberge speelde snel in op deze interessante doelgroep: al in 1879 adverteerde het internationaal met haar elektrisch verlichte zeedijk, volgens de gemeente ‘een unicum’. Het Casino werd opgericht, Leopold II werd uitgenodigd voor een bezoek, er werden telefoonlijnen aangelegd, de eerste (gietijzeren) pier werd gebouwd. Het kleine vissersdorp dat Blankenberge voor 1863 geweest was, werd tot grote offers gedwongen: de rijke bezoekers vonden de vis te hard stinken, en de schuiten werden daarom uit hun zicht gehouden. De vis mocht enkel nog in enkele afgelegen straten verhandeld worden. Een groot deel van de bevolking ging ‘dienen’ bij de rijke toeristen. Die kwamen overigens alleen in de zomer: in september werden hun kapitale woonhuizen (die geen verwarming hadden) dichtgetimmerd. Pas in mei werden de woningen geopend en verlucht, voor de komst van de dure vakantiegangers.

‘Tijdens de zomermaanden pronkten de vrouwen voortdurend op de gelijkvloerse terrassen,’ zegt Charlotte Hoste van het Belle Epoque Centrum, dat gehuisvest is in drie van die prachtige oude panden. ‘Ze wisselden tot wel zeven keer per dag van outfit, voor het oog van de mensen. En ze legden ananassen achter de ramen — dat waren toen nog dure, zeldzame vruchten — om indruk te maken.’
Instagram komt niet uit het niets.

‘Wij worden nogal snel nostalgisch als wij het hebben over wat er allemaal voor moois verloren is gegaan,’ zegt Charlotte, ‘maar besef dat dat moois enkel was weggelegd voor de happy few. De man in de straat nam er geen deel aan, en droeg er wel eens de kwalijke gevolgen van. Nu is de kust voor iedereen — nu kan iedereen ervan genieten. Daarom wordt nu comfort wel boven esthetiek gesteld.’

— daar komt straks iets nieuws van beton en pvc. Nog een pand verder is er de Goolfy Blacklight Glow-In-The-Dark Indoor Minigolf. Het bestaat, het wordt verzonnen, het heeft klanten.

Receptionist André van Petit Rouge glundert als we hem vertellen waarom we zijn plek hebben uitgekozen. Hij begint zowaar te blozen als we hem vervolgens onze

De hotels Petit Rouge en Pauwels d'Hondt.

Vakantiecentrum Petit Rouge vandaag.

Guide Michelin 1939 tonen: Petit Rouge is dan het op vier na beste hotel van de stad, open van Pasen tot eind september, zeezicht, kamers van 25 tot 60 frank per nacht. Tachtig kamers met warm en koud stromend water, vijfentwintig met een bidet, vier met een bad.

‘Twintig jaar geleden scheelde het niet veel,’ zegt André, ‘of ook dit was weg geweest. Ze hebben toen besloten om het hele gebouw af te breken, maar de voor-gevel intact te laten. Het was allicht een manier om niet aan de nieuwe dijklijn te moeten beantwoorden’ — alle recentere panden staan verplicht enkele meters naar achteren. Door de voorgevel te sparen mocht alles bij het oude blijven.

‘Ze’, die dat toen besloten, zijn die van De Voorzorg Limburg, de mutualiteit. Leden die hier logeren krijgen een tussenkomst van 15 procent. Er wordt sociaal toerisme bedreven — mensen die het zich niet echt kunnen permitteren, kunnen hier ook terecht. Niet voor een armen-vakantie — ze mogen ook genieten van de geparfumeerde druppelmassages, de prikkelende jetstreams en de schelp- en schaaldierarrangementen.

‘Ik hoop uit de grond van mijn hart dat het kan blijven duren,’ zegt André. Hij meent het — dat voel je. ‘Alles aan de kust wordt uitverkocht aan de projectontwikkelaars. Ze zwaaien met bedragen waar niemand aan kan weerstaan. En de mutualiteiten zwemmen niet meer in het geld — dat is aan het veranderen.’ (André blijkt visionair te zijn: in de herfst na ons onderzoek werd beslist om Petit Rouge te sluiten en in 2020 af te breken. Er komen appartementen in de plaats).

Onze kamer was al klaar, we kunnen op pad.

We wandelen met een stapel oude foto’s in de hand de dijk af.

Het is extreem lastig om je de tijd van toen voor ogen te halen. Er zijn geen ankerpunten meer, je kunt alleen schatten en vermoeden. Alleen de straathoeken zijn niet van plaats veranderd, en daarop kun je verder cijferen. Blokken tellen.

Waar ooit hotel Cecil et Lion d’Or moet hebben gestaan is nu een Joker Games. Het fenomenale Royal Pier Hotel: er staat nu een versleten pand met onderin Frituur Take Away. Hotel Bristol; hotel Pauwels d’Hondt (daar is nu die bouwput naast de Petit Rouge). Hotel Océan, nu het Aparthotel. Je hoeft maar de oude naast de recente foto’s te leggen. Geen verdere woorden aan vuilmaken.

De zilveren vogel en zijn onstuimig lied

Een van de vier Belgische luchthavens lag in 1939 op een boogscheut van Blankenberge — in Knokke.

Die vier luchthavens (Brussel, Antwerpen, Oostende en ‘Zoute’) zagen volgens Statbel in 1939 in totaal 48.032 passagiers aankomen en vertrekken. Vandaag zijn dat er gemiddeld 45.000 per dag — meer dan 16,5 miljoen per jaar.

De kranten schreven vol achtung en verbazing over ‘het wonder van de luchtvaart’. ‘Een avondmaal in Oslo is op zichzelf niets bijzonders, maar als ge ’s morgens nog thuis ontbeten hebt om dan ’s namiddags van den volgenden dag weer thuis te zitten met de pantoffels aan, wordt het wat anders.’

Van die uitstap naar Oslo, waar voorts niets bijzonders te beleven viel, werd uitvoerig en poëtisch verslag uitgebracht. De verwondering van de auteur is aandoenlijk: ‘Als de motoren van den zilveren vogel hun onstuimig lied beginnen te zingen maken we met een zucht van tevredenheid de riemen vast. Hotsend begint de Douglas DC-3 over het veld te rollen naar het startpunt. Dan is daar even dat beteekenisvol aarzelen, en de logge machine begint den dwazen ren tot zij zich lostrekt van den oneffen grond en glijdend omhoog zweeft... De verte staat rond ons gespannen, onafzienbaar. De ruimte ligt open en de “Edelvalk”, zoals het fier op den neus van het toestel geschilderd staat, klieft er machtig doorheen. Groen geblokt met witte en donkere lijnen doorstreept ligt onder de vleugels het land, de Rupel kronkellijnt erdoor. De vriendelijke stewardess, die zoo’n huiselijke sfeer verleent aan ons vliegend zaaltje, schenkt een smakelijk kopje koffie op en deelt dagbladen rond. Zij is de voortreffelijke gastvrouw van ons klein stukje wereld dat tussen aarde en hemel hangt te zweven.’

Na een tussenlanding in Amsterdam ‘vervangt nu een steward de airhostess: inderdaad, er wordt op dit traject iets meer verlangd, en de dienst bepaalt zich niet meer bij het opschenken van een verfrissing, want terwijl we boven de Zuiderzee hangen komt de steward vragen of we de lunch rond een uur wenschen te gebruiken.’

Het kost de Edelvalk zes uur en half om deze lyricus op haar breede wieden naar de Noorsche hoofdstad te dragen.
Al die gevoelens, die heb je toch bij Ryanair niet meer.

Blankenberge La Digue et Grand Hôtel des Bains.

Foto Stadsarchief Blankenberge

Grand Hôtel des Bains et des Familles.

Dezelfde plek vandaag.

Foto Stadsarchief Blankenberge

Het Casino in de jaren dertig.

Het Casino vandaag.

Foto Het Huis van Alijn

Een familie in
de duinen in 1939.

Dat het in 1939 allemaal Engelse en Franse namen waren, hoeft niet te verwonderen. Het Nederlands stond nog in zijn kinderschoenen — dat belichten we zo meteen. En Duits mocht niet meer: na de Eerste Wereldoorlog was de haat jegens de Duitsers groot, en werd alles wat Duits klonk aangepast: hotel d'Allemagne werd hotel Imperial, hotel de Bavière werd hotel des Colonies.

Zelfs de toen door velen gesmaakte boule de Berlin werd herdoopt: na 1918 moest je een boule d'Yser bestellen.

In het midden van de jaren twintig haalde de West-Vlaamse koopmansgeest het opnieuw van de historische afkeer: in 1926 mochten de Duitsers weer deel uitmaken van de buitenlandse toeristen. 'Ze verteren veel, maar gedragen zich soms hinderlijk,' lezen we in de kranten van toen.

Over dat Nederlands.

Bij de lokale verkiezingen van 1939 waren in Blankenberge de liberalen wandelen gestuurd, en had de katholiek Nuytemans de burgemeestersstoel beklommen. Het was een fameuze breuk: Nuytemans had twee VNV-schepenen

Toeristen met
een gocart in 1939.

Foto Het Huis van Alijn

in zijn coalitie opgenomen. Het is exemplarisch voor de aanrollende oorlog, maar ook voor een toen al jaren toenemende Vlaamsgezindheid aan de kust. Al in de loop van de jaren dertig was er door de gemeentelijke overheid beslist om de straatnamen in Blankenberge eentalig Nederlands te maken — een beslissing die in veel media (vooral in *Le Journal de Bruges*) kwaad bloed zette, en die ook tot grote onenigheid leidde tussen de hôteliërs (die wel de Vlamingen wilden aaien maar die hun Franstalig cliënteel niet kwijt wilden) en de Vlaamsche Touristen Bond, die alle toeristische borden in het Nederlands begon op te stellen.

In sommige kranten verschenen nijdige stukken over de ‘gezellige bijeenkomsten voor Vlaamsche badgasten’, waar ‘de Vlaamsche gezelligheid hoogtij viert!’ — lees: ‘Het gaat de verkeerde kant uit.’

Flaminganten riepen op om niet naar Franstalige voorstellingen in het Casino te gaan.

De taalkwestie leidde tot steeds meer conflicten — soms ook grappige.

Weet dat er, ter vermaak van de kinderen, aan de pier destijds ezeltjes stonden.

Foto Stadsarchief Blankenberghe

 Blankenberghe Centre de la Digue.
Centrum van den Zeedijk.

Strandzicht eind jaren dertig.

Dezelfde plek nu.